

”REVOLTA FONDULUI NOSTRU NELATIN” – la o nouă lectură –

În studiile despre opera lui Blaga, publicistica este expediată dacă nu la coadă, iar atunci când i se acordă câteva pagini micului articol *Revolta fondului nostru nelatin* parcă nici n-ar exista. Pentru această situație există o explicație, dar ea nu se poate da în 1–2 fraze, așa că pentru început, propunem o nouă lectură a microeseului amintit, publicat în *Gândirea* nr. 10, din 1921.

Cu toate că are în urmă cel puțin cinci ani de publicistică, articolul în cauză aparține încă perioadei de tinerețe. Pentru a-i stabili întrutotul ideatica și importanța, textul respectiv nu trebuie scos din contextul său imediat: *Pe marginea unei cărți* (1921), *Interferența artelor* (1923), *Păpuși etnografice* (1924), *Arta copiilor* (1925), *Vârste* (1923), *Barocul etnografiei românești* (1926), (cf. Lucian Blaga, *Ceasornicul de nisip – publicistică*, volum îngrijit de Mircea Popa la Editura Dacia, 1973, în colecția ”Restituiri”). Am amintit titlurile de mai sus nu atât pentru ideile comune (sunt și dintre acestea), cât pentru puterea lor de a ilustra mișcarea spiritului lui Blaga pe niște coordonate problematice care duc spre zărirea viitoarelor lucrări de filozofia culturii. *Revolta fondului nostru nelatin* aparține fazei tumultuoase de formare a unui spirit polyvalent. Articolul ne spune ceva despre ”laboratorul ideatic” al viitorului filozof al culturii, de asemenea, prin unda polemică pe care o degajă spune ceva și despre stilul publicisticii lui Blaga: ”dialectica sprintenă a ideilor”, îmbinarea limbajului filozofic abstract și conceptual cu cel poetic, metaforic, logica argumentației, subtilitatea ideilor (Mircea Popa).

Ideea fundamentală a articolului ar fi următoarea: latinitatea reprezintă o componentă fundamentală a românismului, dar nu este nici unică și nici o permanență imuabilă. Spirit de largă cuprindere și înțelegere filozofică, Blaga nu reduce componenta noastră nelatină numai la substratul traco-dac, ci include și elemente asimilate, de adstrat, în speță elementul slav.

Înainte de a trece la analiza structurii ideatice a microeseului e bine venită citarea a două cugetări din *Pietre pentru templul meu* (1919), care dovedesc că problema este de mai multă vreme în cugetul lui Blaga și nu a apărut spontan și accidental: ”De câte ori o putere nouă izbucnește în noi, ni se tulbură sufletul ca apa unei fântâni în care s-a desfundat un izvor nou” și ”în piramidele egiptene s-au descoperit, după veacuri, urmele în nisip lăsate de cei din urmă lucrători: astfel «nume în nisip» se păstrează poate și în noi – din epoci arhaice”.

Revolta ... se impune prin structura riguroasă, de înaltă logică și prin eleganța demonstrației. Prima parte – ”introducerea” – conține: pretextul, constatarea stării de fapt a problemei (sunt foarte mulți cei care împărtășesc exclusivismul latin ...); o primă situație personală față de problemă – respingerea atitudinii exclusiviste (”se exagerează și nu știu de ce”). Partea a doua – ”cuprinsul” – cuprinde: justificarea istorică a orgoliului nostru latin; caracterizarea latinității; latinii sunt ”limpezi, raționali, cumpătați, iubitor de formă, clasici” în alți termeni ei sunt apolemici; ideii de orgoliu latin (vrem să fim numai latini) opune adevărul (”vrând-nevrând suntem mai mult”); formulează ideea ”care ar trebui pusă cu mai multă îndrăzneală”: ”Însemnatul procent de sânge slav și trac, ce clocotește în fiinta noastră, constituie pretextul unei probleme ...”; ”idealul lesnicios” – orgoliul și exclusivismul latin – trebuie tumrat de ”îndoială”; acceptă răspunsul – etichetare a opozanților, conform căruia el (Blaga) ”spune mituri”; în convingerea ”că miturile sunt [...] mai adevărate decât realitatea”: înainte de a formula ideea fundamentală a articolului său, Blaga introduce în demonstrația sa un exemplu din biologie sugestiv prin expresivitate sa concretă, plastică: încrucișarea a două flori, una albă cealaltă roșie; în astfel de încrucișări ”biologii vorbesc despre așa-numitele *dominanțe* [...] în

generațiile noi [...] însușirile uneia din ele sunt stăpânitoare bunăoară cele mai multe vor fi albe. S-a dovedit însă că din când în când cu oarecare ciudată regularitate reapar și însușirile curate ale celeilalte flori. E o izbucnire de mister, când nici nu te aștepți. Vechile însușiri le-ai crezut pierdute pentru totdeauna, ele se afirmă totuși din timp în timp în toată splendoarea lor trecută”. Blaga efectuează transferul la regnul uman și formulează ideea că în legătură cu problema fondului nostru sufletesc ”... în spiritul românesc e dominantă latinitatea, liniștită și prin excelență culturală. Avem însă și un bogat fond slavo-trac, exuberant și vital, care oricât ne-am împotrivi, se desprinde uneori din corola necunoscutului răsărind puternic în conștiințe. Sinteza și armonia latină ne e adeseori sfârtecă de furtuna care fulgeră molcom din adâncurile oarecum metafizice ale sufletului românesc.

E o revoltă a fondului nostru nelatin.”

Citatul amplu la care am apelat ne obligă la câteva observații. Ultima propoziție a citatului prin așezarea tipografică de aliniat își accentuează conținutul de idee a ideilor; de asemenea să reținem, în aceeași idee, că este plasată exact la mijlocul articolului. Remarcăm apoi prezența unor cuvinte pe care le vom regăsi în vocabularul poetic și în cel filozofic (în fondul principal): *mister, necunoscut, corola, adâncimi metafizice, dominață*. Reținem apoi ”ținuta” nietzschenian - expresionistă a frazelor, care, printre altele, ne amintește de poezii din aceeași perioadă, *Dați-mi un trup voi munților, Vreau să joc*. Că tot suntem în apropiere temporală de poemul programatic *Eu nu stivesc corola de minuni a lumii* (1919) să facem și noi o analogie: relația lumina altora/lumina mea din poem este echivalentul poetic al fondului latin/fondul nelatin din eseu.

Să continuăm inventarierea ideilor: se arată importanța acestui fond nelatin, pe de o parte și atitudinea cea mai ”rațională” față de el și cea mai benefică pentru noi, pe de altă parte. Blaga arată că ”atitudinea lipsită de înțelepciune”, adică aceea care ar ține acest ”copil vitreg” ”în frâul întunericului” ar putea avea urmări negative ”răscoala lui ... putând deveni fatală «privilegiaților de azi»; fondul nelatin este *in summum* de ”puteri potențiale” (pentru Blaga aceste puteri înseamnă surse și promisiuni de creație); după expunerea acestor idei ”cuprinsul” se încheie cu următoarea aserțiune a autorului: ”Din partea noastră, ne bucurăm când auzim câte un chiot ridicat din acel subconștient barbar, care nu place deloc unora. Așa cum o înțelegem noi – într-adevar nu ne-ar strica puțină barbarie”. Blaga nu spune altceva decât că trebuie să fim deschiși la noul venit de la alții, dar niciodată nu trebuie să uităm de tradiție, de fondul nostru autohton. Acel ”latin” ar trebui să fie un ”catalizator în găsirea și afișarea originalității”.

În partea finală a articolului – ”încheierea” – Blaga încearcă o generalizare filozofică a ideilor punând relația dintre fondul nostru latin și cel nelatin în analogie cu triada hegeliană: teză – antiteză – sinteză. Articolul se încheie rotund, aproape sintetic cu o frază din partea introductivă: ”am convingerea că adevărul trebuie să fie expresiv și că miturile sunt prin urmare mai adevărate decât realitatea”.

Aserțiunea tânărului poet și a viitorului filozof a determinat răstălmăciri ale textului literal și anexări politico - ideologice abuzive care l-au determinat pe Blaga să-și exprime părerea de ru pentru ”explozia” aceasta din tinerețe.

Este cunoscut faptul că filozofia lui Blaga n-a fost înțeleasă deplin, a fost întâmpinată și cu reacredință fiind acuzat că se înstrăinează de ortodoxie, deci de românism. Unor astfel de neînțelegeri și reacredință Blaga le răspunde printre altele într-un interviu din ziarul *Viața* (1942). În lumina ideilor din *Revolta fondului nostru nelatin* reținem din acest interviu următoarele: ”E o confuzie care se face identificându-se «ortodoxia» cu «românismul» când de fapt ortodoxia nu este decât o parte din acest românism [...]. Spiritualitatea românească este mult mai largă, mult mai bogată. Nu se poate face o privire asupra acestei probleme subordonându-te ortodoxiei – această privire trebuie făcută cu ochiul clar al filozofului, care se situează în afară de orice constrângeri, pentru a avea impresia de ansamblu. Or, cred că s-a putut vedea din toată

opera mea filozofică de până acum, că felul meu de a gândi este profund românesc” (Mircea Popa – *Prefața* la volumul *Lucian Blaga, Ceasornicul de nisip*, 1973).

Abordarea dihotomiei latin/nelatin, tânărul Blaga o face, în articolul său, după schema lui Nietzsche apolinic/dionisiac din *Nașterea tragediei*.

Textul lui Blaga propus spre o noua citire este un fel de nebuloasă din care se vor desprinde printre altele ideile filozofului despre relația civilizație – cultură. În simplitatea și aspectul său particular, articolul lui Blaga este un simptom al unei probleme ideologice mult mai complexe ce se impune în dezbateră de idei de după Marea Unire și care va fi anexată politicului (vezi poziția lui Blaga). Blaga nu se implică ideologic și cu atât mai puțin politic în această dispută. Relația latin/nelatin este un aspect particular al mării probleme a societății românești interbelice: alegerea modernității occidentale (latin) sau a conservatorismului (nelatin). Alegerea implică și concepția cu privire la raportul civilizație/cultură. Blaga privește tot complexul de idei și frământări de la înălțimea generalizatoare și integratoare a filozofiei culturii.

Pentru Blaga cultura e modalitatea specific umană de a crea valori spirituale. Cultura și civilizația nu se confundă, dar există numai împreună. Blaga consideră că opoziția mutuală cultură/civilizație se transformă în conflict atunci când valorile civilizației sunt suprasolicitate și transformate în mod aberant în valori culturale tinzând să le înlocuiască pe cele autentice sau să le anuleze specificul. În ultimă instanță civilizația e un lux benefic și la acest statut trebuie să rămână, pe când cultura este o necesitate vitală. Prin cultură omul se afirmă în fața Destinului, prin civilizație numai față de partea lui de animalitate.